

La responsabilitat social del governant¹

per

Albert Llorca Arimany

(president de l'Institut Emmanuel Mounier de Catalunya)

Motius i objectius

Els **motius** d'aquesta reflexió beu de la situació social i humana molt difícil que tenim en l'entorn proper i europeu postmoderns, analitzat des de la nostra perspectiva personalista.

Dit a grans trets:

- Vivim en un món “inhòspit” per a la persona humana. La situació és que estem en un món complex, amb inèrcies difícils de controlar, en respondre a la immediatesa i facilitat del benefici, com a regla inapel·lable.
- Hi ha en aquest món una elevada dosi *d'abdicació de l'esperit de veritat* (ara en diuen romandre en la “post-veritat”). Així, el sentit del compromís –“compromesa”, o “promesa envers els altres”- cedeix el lloc a *la utilitat*; de manera que no hi ha disculpa per actuacions inadequades respecte a la veritat incomplerta, que es mesura per la manca d'efectivitat, si no com un mer error en l'estratègia adoptada.
- Vivim en un món que obeeix a una “lògica” anihilant –la del domini del diner- que funciona *per damunt de les necessitats humanes, manipulades i promocionades per la informació globalitzada* (Marshall McLuhan), i l'esfera política és campiona en aquesta cursa. Els resultats d'això són que múltiples: poca confiança en el futur i en els altres, desig d'assegurar els bens i/o privilegis adquirits, pànic a l'esforç i al patiment i *pèrdua del sentit de l'esperança* en superar els obstacles, el que se n'ha dit, un “estoïcisme” de baix nivell, sota el sentiment del “no hi ha res a fer”².

En conseqüència, els **objectius** que puc establir –i que crec que lliguen coherentment amb el personalisme comunitari- s'emmarquen en la trilogia del repte per *fer front a la crisi humana en que estem*, l'empenta de *solidaritat que sembla que cal reclamar* per afrontar-la i la conseqüent i imprescindible *responsabilitat social dels governants*.

¹ El contingut d'aquest article fou exposat en forma de xerrada a la Facultat de Dret de la UAB el 12 de maig de 2013. En el moment present, amb moltes incerteses i incògnites, m'ha semblat adient recuperar-lo i convertir-lo en text expositiu.

² Aquest sentiment desesperança, entre d'altres, fou tingut present en *l'Enquesta de Valors per a una Nova Governança* que, en l'àmbit de Catalunya, va encarregar la institució “Persona i Democràcia - Joaquim Xicoy”, conduïda per Jordi Sauret i Pont, i presentada en públic el 18 d'abril de 2013.

Respecte a la noció de “governança”, adoptarem la que la citada enquesta estableix: “S’entén per governança l’estil o forma de governar que *propugna aconseguir un desenvolupament econòmic, social i institucional durador i sostenible a través d’un equilibri i interacció entre l’Estat, la societat civil i el mercat*. La governança es proposa també arribar als màxims nivells d’eficàcia, eficiència, qualitat i bona orientació de la intervenció de l’Estat”³.

Partint dels tres grans propòsits anteriors, que, al meu parer, són acollits pel personalisme comunitari, assenyalaré tres nítides consideracions:

En primer lloc, l’educació de la persona té sentit de cara a la consecució del *bé comú*: també en podem adir, “*educació cívica*” i, en aquesta mesura, política⁴, perquè on hi ha ciutadans, hi ha poder que cal gestionar adequadament.

En segon lloc, cal superar l’egotisme –l’egoisme com a contravalor “construït” civilitzatòriament- *des de la mateixa societat civil*; i per tant, des de la dimensió històrica concreta i del registre comunitari que la constitueixen i que dóna peu a la noció antropològica de nació⁵.

En tercer lloc, la persona que adopti l’actitud de solidaritat se situa en la vida ètica que creix en la dualitat entre la generositat –capacitat i voluntat de donació- i la fraternitat⁶ com a convicció de voler viure “amb” l’altre, en la mesura que “l’altre és, també, problema meu” .

I. Lloc i paper dels governants com a representant institucionals socialment responsables

Un cop assentats els prolegòmens anteriors, ens endinsem en l’àmbit que pertorqui al **governament com a institució política**, seguint dues fases:

Primera fase: descripció de l’actuació del govern, sota tres condicionaments bàsics, que no són negociables, des de la nostra perspectiva:

³ Enquesta citada: *Valors per a una Nova Governança*. o.c. (La lletra cursiva és nostra).

⁴ Fa uns anys, Paul Ricoeur dedicava els seus esforços intel·lectuals en aquest afer, en un excel·lent estudi titulat: “*Tâches de l’educateur politique*” (*Lectures I*, pp. 248-252), Paris: 1991, Seuil.

⁵ El concepte de nació és dels més controvertits en la teoria política contemporània. No entrarem en la polèmica i ens limitarem a seguir el discurs que el personalisme comunitari ha establert des de fa 80 anys, d’ençà de l’obra d’Emmanuel Mounier. De fet, des dels anys 30, Mounier té clar que la persona humana requereix, per desenvolupar-se, la vida comunitària, la culminació de la qual és, precisament, la nació, de la que afirma que “posseeix un dret absolut a la independència de la seva cultura,, de la seva llengua, de la seva vida espiritual, però no de la sobirania política incondicional”(article 27 de la declaració dels drets de les persones i de les comunitats, a “*Faut-il réviser la Déclaration des Droits?*” (*Revista Esprit*, Maig, 1945). De tal manera, doncs, que el vincle persona-comunitat constitueix la base dels drets humans, tal com fa notar en la citada reflexió revisionista de la DDH que des de finals de la Segona Guerra s’està perfilant i es proclamarà l’any 1948 (veure el citat article de maig de 1945, sobre els drets de les persones i de les comunitats).

⁶ En el nostre estudi sobre la fraternitat vàrem desenvolupar abastament aquest concepte i les seves conseqüències (veure Calidoscopi, nº 34 de l’estiu de 2014: “La fraternitat davant la crisi de l’estat del benestar”).

- Primerament: l'actuació del govern no pot estar dominada pels nomenats "mercats"; o dit de forma menys eufemística: el mercat de capitals no ha de fer el guió de la seva actuació.
- En segon lloc: l'emprenedoria social i econòmica –per aquest ordre i anant juntes- no ha de contraposar-se al govern, sinó confluir-hi. Així, l'economia col·laborativa o social se situa en aquesta praxi social.
- En tercer lloc: tota corrupció econòmica del governant es corrupció política.

Segona fase: Cal preguntar-se com serà la *disponibilitat social del governant*. I la resposta és simple: no essencialment diferent de la del ciutadà de peu, perquè ambdós han d'anar en la mateixa direcció. Només hom ha d'establir una diferència cabdal: que els governant gestiona el poder de l'estat, que és "monopolístic"; i justament per això, és més responsable que el ciutadà corrent), tan del que fa com del que deixa fer.

Aquesta fase la dividirem en dues sub-fases, que explicitarem:

- a) En la primera, abordarem **el risc que comporta l'exercici del govern**, que cal conjurar.
- b) En la segona, farem una proposta de **reflexió valorativa sobre les responsabilitats –en plural- del governant** davant la societat civil en el moment present.
 - a) Què hom vol dir quan afirmem *que hi ha un risc que pot envoltar l'actuació del governant* i que, per tant, afecta la dosi de responsabilitat en el que pugui succeir? Ho expressaré amb una única expressió: **fer-ne de la responsabilitat** –la capacitat de fer-se càrrec del que es vol fer i com es vol fer- **un valor tou**⁷. Què volem dir? Assenyalarem quatre trets d'aquest procés:
 - **Reduir la responsabilitat a qüestió privada**, amb la qual cosa el governant no haurà de justificar-davant de la ciutadania.
 - La subsidiarietat cívica en la responsabilitat de les decisions en la vida pública és entesa com una mena de **dispensa a l'estat de les seves obligacions**: ell fa unes lleis per a la comunitat i la resta ja és cosa privada; trencant-se el "contínuum" entre la llibertat, la comunitat i la fraternitat o solidaritat que hi pugui haver. En última instància, l'estat es desentén del que no diguin les lleis.
 - Com que l'estat no es responsabilitza del que no és estrictament l'aplicació de la llei –aquesta "resol" el que l'activitat del governant no sap resoldre- es dona peu a la **condescendència en la immoralitat pública** (Lipovetsky: "El crepuscle del deure") i, per tant, en la corrupció a l'ombra del poder de l'estat.
 - I, per acabar, aquesta tràgica situació de **irresponsabilitat de l'estat** –del governant- condueix al desenvolupament de tres registres "a-ètics" en la responsabilitat cívica-personal que nomenem "tova", perquè **desactiva totalment la capacitat del ciutadà com a persona humana per fer i responsabilitzar-se , tant en la vida comunitària com en la vida política**. Vegem el següent quadre de:

⁷ L'expressió "valor tou" fou utilitzada per Elzo i Castiñeira en llur estudi sobre la instal·lació dels valors postmoderns a Catalunya, tal com ho plantegen en el seu llibre "**Valors tous en temps durs**", Barcelona: 2011, ed. Barcino.

Irresponsabilitat “tova” o responsabilitat de la persona

Triple registre “a-ètic” de la irresponsabilitat personal →

<p><u>Àrees de la vida col·lectiva</u></p> <p style="text-align: center;">↓</p>	<p>Anestèsia del jo personal</p> <p>o reducció del jo a la “perifèria” que el condiona</p>	<p>Trencament del jo personal</p> <p>dispersió sota el domini de la</p>	<p>Vulnerabilitat del jo personal</p> <p>reduït a la immediatesa i a la desesperança frivolit</p>
	<p>Economia: satisfacció del ciutadà en funció de la satisfacció del sistema</p>	<p>Joc incontrolat dels interessos del mercat</p>	<p>Maximització del benefici i absolutització del diner</p>
	<p>Educació: “facilitat” o doctrina del poc esforç</p>	<p>Dispersió i diversió</p>	<p>Adaptacionisme utilitarista</p>
	<p>Política: sentit de Inseguretat permanent</p>	<p>Desconfiança en les institucions públiques</p>	<p>Poc sentit d’esperança en el futur i en el governant</p>
	<p>Judicatura: legalisme</p>	<p>Submissió als dictàmens de la política</p>	<p>La llei funciona al marge de la justícia: i el ciutadà se sent atrapat</p>
	<p>Cultura: banalitat en el coneixement</p>	<p>Desorientació axiològica</p>	<p>Urgència en satisfer desigs ràpids</p>
	<p>Conseqüències: riscos possibles:</p> <p>Pensament no compromès en la transformació social “Allistament” a qui ofereixi seguretat “Neutralitat intel·lectual”: al servei del poder</p>		

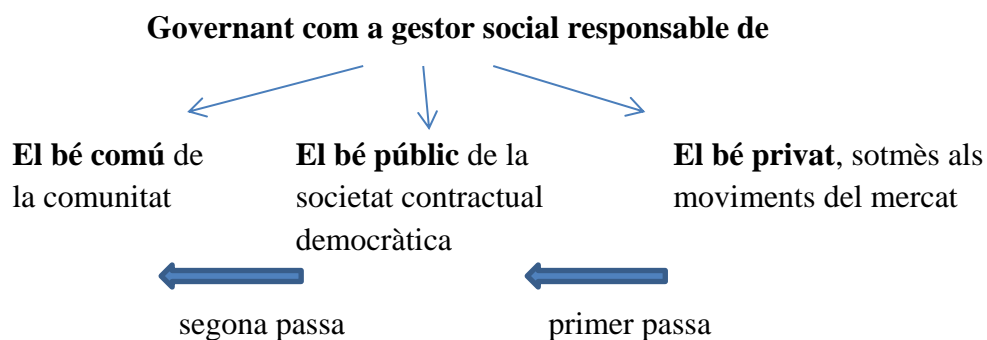
↓

Inacció i incapacitació davant la vida comunitària

Aquestes tres “figures a-ètiques” –“anestèsia”, “trencament” i “vulnerabilitat” del jo personal posen en relleu les diverses vessants de la irresponsabilitat que cau sobre la persona humana i que l’estat –i el governant- no evita; sinó que, sovint, propicia.

- c) Ara bé, què proposar sobre la responsabilitat que ha de practicar el governant, davant del qual el ciutadà tingui un mirall com a punt de referència?

En el món actual, **el governant se les té amb tres estadis d’actuació que ha de gestionar equilibradament**, en aquests termes:

En efecte, pel que fa al **bé la comunitat**, el governant ha de mantenir la justícia per a les persones, mitjançant la seva **responsabilitat cívica** o **praxi de la solidaritat en una comunitat plural**, sota criteris ètics com: saber escoltar als qui són diferents, negociar, saber cedir, donar garanties als ciutadans (seguretat laboral, subsidis, pensions...), canviant-se a si mateix internament per canviar la comunitat, fomentant el sentit de pertinença, a la fi, sentit de comunitat i de nació.

Pel que fa al **bé públic**, el governant haurà de gestionar i dirigir una societat democràtica presidida inevitablement per la tensió entre l’ideal de justícia – la utopia- i les ideologies –defensa de interessos- en lluita, aconseguint la màxima estabilitat política possible, mitjançant la millor presa de decisions possible en el dia a dia. A la fi, convertir el poder en el “voler viure junts” (i no en el “poder-força”). Això és el que implica **responsabilitat política**.

Pel que fa al **bé privat**, el governant haurà de fer complir els acords dels sectors implicats de producció i consum de béns, en un mercat lliure i que sigui alhora just (contribuint a l’ètica de les intervencions i a la transformació social de progrés), evitant el domini de pressions dels poders econòmics preponderants: és la **responsabilitat econòmica i financera**.

Aquesta triple consideració requereix que estigui al servei de la persona humana; però la realitat d’avui, en el context occidental, és una altra: tal com assenyala l’esquem

anterior, dels dos passos que cal donar de dreta a esquerra, **encara no s'han donat les condicions mínimes perquè s'hagi efectuat satisfactòriament la primera passa.** Pel que fa a la segona passa, ens queda força terreny per cobrir.